

**SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR
IRODALOMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA**

Máté Ágnes

„Most kiváltképpen két ifjú személynek szerencsáját éneklem” –

Bevezetés az *Eurialus* és *Lucretia* latin filológiájába

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Témavezető: Prof. Dr. Szörényi László egyetemi tanár

Szeged, 2010.

„Vulgo dicitur nihil dictum esse, quod nequeat dici melius”

SILVIO ENEA DE DOI AMANTI

A venetói anonim fordítás címlapjának rekonstrukciós rajza

A dolgozat tartalmi ismertetése

Disszertációm címében a Pataki Névtelentől kölcsönzött szavakkal azt ígérem, kiváltképpen két ifjú szerencséjéről fogok énekelni, illetve írni. A szóban forgó ifjak a frank Eurialus és a sienai Lucretia, vagyis Enea Silvio Piccolomini (a későbbi II. Pius pápa) híres szerelmespárja, akiknek latinul íródott története rövid idő alatt elterjedt egész Európában, s hamar eljutott Magyarországra is.¹ Sikerüket a gyorsan megszülető nemzeti nyelvű fordítások is mutatják, köztük a fent idézett Pataki Névtelen munkája, amely 1577 körül készült Sárospatakon. A magyar szakirodalom érthetően elsősorban ezzel a fordítással foglalkozott az elmúlt közel százharminc évben, s kevesebbet tudott a magyart megelőző, más vulgáris nyelveken született fordításokról. Doktori értekezésem első, *Amit már tud(t)unk róluk* című fejezete a magyar szakirodalom eddigi megállapításait foglalja össze néhány oldalban. Az *Eurialus és Lucretia széphistóriájának*, ugyanis magyarul ezen a néven vált ismertté Piccolomini eredetileg *Historia de duobus amantibus* című novellája, egyik legfontosabb része talán a kolofon, amely a mű szerzésével kapcsolatos körülményeket tartalmazza, s számos vitát is kiváltott. Az 1577-es keletkezési dátum, és a sárospataki „gombos kert” mint ihlető környezet a kezdetektől arra indította a kutatókat, hogy a széphistóriát Balassi Bálintnak tulajdonítsák, s egyben a mű attribúciója lett az egyik legtöbbet tárgyalt kérdés is. A szerző személyét illető vitában tulajdonképpen három fő tábor alakult ki. Az elsőhöz tartoznak azok, akik az *Eurialus és Lucretiát* Balassi Bálint művének tartják (Szilády Áron, Harsányi István, Matirko Bertalan, Dézsi Lajos, Komlovszki Tibor, Tóth István, Molnár József),² részben a széphistória szövegének és Balassi költészetének hasonló jegyei alapján,

¹ A novella latin változatát már a II. Pius által összehívott Mantovai Kongresszusról hazahozta egy élelmes, Gyárfás néven ismert másoló. Lásd: RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes, *Eleink szórakoztató olvasmányairól*, ItK, 1980, 650-655.

² *Gyarmathi Balassa Bálint költeményei*, szerk. SZILÁDY Áron, Budapest, Magyar Történelmi Társulat, 1879, 335-351. HARSÁNYI István, *A pataki névtelen neve*, SpRefL, 1916, 3-4. sz., 25-27. IFJ. MATIRKO Bertalan, *Eurialus és*

részben az említett szerzési körülményeknek Balassi életpályájával való lehetséges egyezései miatt. A másik tábor, köztük főként Illéssy János éppen Balassi életrajzára támaszkodva zárta ki, hogy ő lehetett a pataki Gombos kert vendége 1577-ben,³ s Illéssy e véleményét elfogadva Mitrovics Gyula és Dévay József is egyszerűn Pataki Névtelenként emlegették a fordítót.⁴ A harmadik vélemény képviselője először Négyesy László volt, aki a széphistóriát Dobó Jakab fordításának tartotta.⁵ A Négyesy által hamar elvetett feltételezésnek jóval később Horváth Iván lett a képviselője, aki a Dobó Jakab mellett Négyesytől felhozott érveket újabakkal egészítette ki.⁶ A kérdés eldöntéséhez újabb érveket nyújtott, de valódi állásfoglalásra nem vállalkozott sem Eckhardt Sándor, sem Ritoókné Szalay Ágnes, így én őket egyik táborhoz sem sorolnám.⁷ A szerzőség kérdése kapcsán végül B. Kiss Attila és Szilasi László felvetették, hogy a Pataki Névtelen esetleg egy Balassitól és Dobótól is különböző harmadik személy lehetett, akit az előbbi kettő sem ismert.⁸ Az imént idézett szerzőpáros fontos megfigyelése az – a már Ritoókné Szalay Ágnestől lehetőségként felvetett – tény is, hogy az attribúciós alapot is szolgáltató kolofon csak a széphistória 1592-es kolozsvári kiadásában található meg, ami arra utalhat, hogy az későbbi betoldás.

A magyar szakirodalomban szinte csak Matirko Bertalan és Mitrovics Gyula foglalkoztak a magyar széphistória és a latin novella összevetésével, és véleményük nem volt mindig hízelgő a Pataki Névtelenre nézve, a *Historia* szerteágazó szöveghagyományának

Lucretia a magyar irodalomban, EPhK, 1890, 644-660., 769-782. DÉZSI Lajos, *Balassa Bálint minden munkái*, Budapest, 1923. KOMLOVSZKI Tibor, *Balassi, Kerecsényi Judit és az Eurialus és Lucretia*, ItK, 1969, 391-406. TÓTH István, *Az Eurialus és Lucretia című széphistóriánk szerzőségének kérdése*, A Pécsi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei, 1970, Ser. 3., 73-94. MOLNÁR József, *A Gombos kertről és Kerecsényi Juditról*, ItK, 1970, 194-197.

³ ILLÉSSY János, *Két adat Balassa Bálint életrajzához*, ItK, 1895, 190-195.

⁴ IFJ. MITROVICS Gyula, *Aeneas Sylvius «De duobus amantibus»-ának magyar átdolgozói*, ItK, 1896, 13-67. Főként 13-20. JOSEPHUS I. DÉVAY, *Aeneae Sylvii De duobus amantibus historia cento ex variis*, Budapest, Heisleri, 1904, XVII.

⁵ NÉGYESY László, *A Pataki Névtelen és Dobó Jakab*, It, 1916, 81-86.

⁶ HORVÁTH Iván, *Balassi költészete történeti-poétikai megközelítésben*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982, 262-275.

⁷ ECKHARDT Sándor, *Balassi Bálint irodalmi mintái*, ItK, 1913, 171-192., 405-450. RITOÓKNÉ SZALAY Ágnes, „*Irják gyermek-képben*”, ItK, 1976, 681-684.

⁸ B. KISS Attila - SZILASI László, *Még egyszer a Pataki Névtelenről (történeti poétika és dekonstrukció, névtelenség és dialogicitás)*, ItK, 1992, 5-6, 646-676. Főként 672-673.

ismerete nélkül pedig túlságosan megalapozott sem. Az *Eurialus és Lucretiát* önmagában álló szöveggént a fent említett B. Kiss Attila és Szilasi László elemezte, elsősorban a széphistóriában a szerelemről szóló különböző diskurzusokra fókuszálva.

A műnek a kolofon mellett másik különösen fontos pontja a végén található Cupido-leírás, amelynek forrása Piccolomini már pápaként írt *epistola retractatoria* című levele, amely Ritoókné feltételezése szerint⁹ nyomra vezethet a széphistória közvetlen latin forrásának feltárásában is. Másik felvetése, hogy a kolofon esetleg csak erre a néhány versszakra vonatkozik, és így egy, a Pataki Névtelentől különböző szerzőre is utalhat.

A magyar szakirodalomban korábban felvetődött kérdések közül a széphistória attribúciójával nem foglalkozom disszertációm további fejezeteiben, ellenben Ritoókné imént idézett felvetéseit megpróbálom igazolni a dolgozat harmadik részében.

A disszertáció második nagy egysége *A Historia de duobus amantibus szöveghagyománya és korai fordításai* összefoglaló címet kapta, és két nagyobb részre oszlik. Első része *A latin szöveghagyomány: kéziratok és nyomtatott kiadások. Dévay József, Rudolf Wolkan, Eric John Morral és Ines Ravasini filológusi tevékenysége* részletező címet viseli. Ebben a részben a *Historia de duobus amantibus* 15-16. századi latin nyelvű elterjedését vizsgálom a ma rendelkezésre álló bibliográfiák, és Ines Ravasininek a latin hagyományra vonatkozó kitűnő összefoglalást is tartalmazó munkája alapján.¹⁰ Piccolomini művének egykori népszerűségét mutatja, hogy mára mintegy kilencven kéziratos másolata és negyvennyolc kiadása maradt fenn. A kéziratos hagyományt csupán adatszerűen tárgyalom, mivel annak feltártsági szintje arányaiban még viszonylag alacsony, a korai nyomtatványokat pedig tartalmuk alapján csoportokba rendezve mutatom be. A fennmaradt *Historia*-szövegek nagy száma a fő oka annak, hogy Piccolomini novellájának a mai napig nem készült kritikai

⁹ RITOÓKNÉ, „*Irják...*”, i.m.

¹⁰ *Estoria muy verdadera de dos amantes, traduzione castigliana anonima del XV secolo, Enea Silvio Piccolomini*. Edizione critica, introduzione e note a cura di Ines RAVASINI, Roma, Bagatto, 2003 (ristampa 2004). Lásd főként az *Appendicét*.

kiadása, ezért a témával foglalkozó kutatók kénytelenek voltak egyénileg összegyűjteni lehetőleg minél többet a fennmaradt változatokból. Ebben a vonatkozásban E. J. Morrall¹¹ és az imént említett Ines Ravasini járnak elől, akik együttvéve több mint negyven nyomtatványban és mintegy huszonöt kéziratban vizsgálták a *Historia* szövegét. A novella kritikai kiadásának – talán digitális adatbázisban való – elkészítése tehát még jövőbeli feladat, még ha Dévay József¹² 1904-ben kiadott munkájára akként tekintettek is. E. J. Morrallnak Dévay kiadásával kapcsolatos kritikai megjegyzései kapcsán bemutattam néhány olyan szöveghelyet, amelyek véleményem szerint arra mutatnak, hogy a magyar kiadó bizonyos esetekben úgy választott a *Historia* rendelkezésére álló szövegvariánsai közül, hogy azok a Pataki Névtelen fordításához illeszkedjenek, függetlenül attól, hogy a latinban melyik variáns volt a többségi olvasat, illetve milyen független érvek szóltak mellette. Dévay József olykor elfogult szövegválasztásaira a dolgozat 4. sz. mellékletében is számos példát találunk. Ebben a mellékletben az előttem járó kutatók és saját vizsgálataim alapján javítottam Dévay József *Historia*-szövegét, és az újabb kiadásokban¹³ elterjedt módszer szerint nemcsak rövidítve jelzem a Piccolomini által szövegébe épített idézeteket, de teljes alakjukban be is idézem őket a lábjegyzetekben.

A dolgozat második fejezetének címe: *A Historia német, olasz, francia, angol, spanyol, lengyel és dán fordításai*. Ebben a részben Piccolomini novellájának korai, 15-16. század folyamán keletkezett fordításairól írtam időrendben és nyelvek szerint csoportosítva őket. Az első nemzeti nyelvű fordítás Niklas von Wyle német verziója, amelynek E. J. Morrall készítette el kritikai jellegű kiadását.¹⁴ Időben ezt követte Alessandro Braccesi

¹¹ Eric John MORRALL, *Aeneas Silvius Piccolomini (Pius II), Historia de duobus amantibus: The early editions and the English translation printed by John Day*, The Library, The Transactions of the Bibliographical Society, March 1996, Sixth series, Vol. 18, No. 3., 216-229.

¹² *Der Briefweschel des Eneas Silvius Piccolomini*, Hrsg. von R. WOLKAN, I. Abteilung: Briefe aus der laienzeit (1431-1445), I. Band: Privatbriefe, Wien, 1909 (Fontes rerum austriacarum LXI). 353-395. Illetve DÉVAY, i.m.

¹³ Közülük kiemelkedik a Donato Pirovano szerkesztette kiadás. Enea Silvio PICCOLOMINI, *Historia de duobus amantibus*, a c. di Donato PIROVANO, Edizioni dell'Orso, 2001.

¹⁴ *Aeneas Silvius Piccolomini (Pius II) and Niklas von Wyle. The Tale of two Lovers Eurialus and Lucretia*, Edited with introduction, notes and glossary by Eric John MORRALL, Amsterdam, Rodopi, 1988 (Amsterdamer Publikationen zur Sprache und Literatur, 77).

firenzei humanista fordítása, aki Piccolomini történetét teljesen átírta, az ő verziójában ugyanis Eurilalus és Lucretia összeházasodnak és boldogan élnek, míg meg nem halnak.¹⁵ Braccesi fordításánál hosszabban időztem, mivel úgy vélem, hogy művének *Diffinitione dello dio d'amore et suoi effecti* című része a Pataki Névtelen művének Cupido-leírásához hasonlóan Piccolomini *epistola retractatoriájából* merített. Alamanno Donati fordítása¹⁶ szintén firenzei dialektusban készült, s szerzője állítása szerint sokkal hűségesebben követte Piccolomini szövegét, mint Alessandro Braccesi. Ennek ellenére természetesen Donati is beiktatott néhány változtatást, de a történet lényegét nem írta át. A fordítást korábban nem vizsgálták abból a szempontból, hogy vajon a *Historia* számos latin variánsa közül melyikből készülhetett. Én néhány szöveghely alapján kimutattam, hogy Donati valószínűleg a latin szöveghagyomány ún. *carmen pergratum*–szövegcsoportjának tagjaihoz állhat közel. Giovanni Paolo Verniglione¹⁷ milánói fordítása versben készült, s ennek következtében a forrására utaló jegyek törlődtek belőle, arról nem sikerült semmi közelebbit megállapítanom. A negyedik olasz területen készült fordítás szerzője a Venetói Névtelen, akinek egyetlen példányban ismert kéziratát¹⁸ korábban egyetlen kutató sem írta le részletesen, csupán létezéséről tudtak.¹⁹ A fordítás engem elsősorban forrása szempontjából érdekelt, s bizonyos árulkodó jegyek alapján azt állapítottam meg, hogy a mű egyértelműen a latin hagyomány *carmen pergratum*–ágához köthető, s tükröződik benne a szövegcsoportot kialakító hiba is. Az olasz fordítások után Maître Anthitus Favre és Octovien de Saint-Gelays francia fordításait ismertettem röviden a korábbi szakirodalom alapján.²⁰ Szintén csupán röviden

¹⁵ Alessandro BRACCESI, *Historia di due amanti*, Firenze, Nicolò di Lorenzo, 1481.

¹⁶ Alamanno DONATI, *L'Historia di dua amanti composta da Silvio Enea Pontefice Pio II a Mariano compatriota et tardocta di lingua latina in fiorentino da Alamanno Donati al Magnifico Lorenzo de' Medici*, Firenze, Antonio Miscomini vagy Francesco Bonaccorsi nyomdája, 1492.

¹⁷ Giovanni Paolo VERNIGLIONE, *Lo innamoramento de Lucrecia et Eurialo traducto per miser Jo. Paulo Verniglione in versi rithimi, Opera nova*, Pietro Martire Mantegazza e fratelli per Giovanni Giacomo da Legnano, Milano, 5. III. 1508.

¹⁸ A kézirat (Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze, Magliabechiano VI, 39) címe a következő: *Silvio Enea De Doi Amanti*.

¹⁹ Paolo VIII, *I volgarizzamenti di Alessandro Braccesi dell'Historia de duobus amantibus' di Enea Silvio Piccolomini*, Esperienze letterarie, 7(1982), 49-68.

²⁰ *Eurialus und Lukrezia l'ystoire de Eurialus et Lucesse, vrays amoureux, selon pape Pie* übers. von Octovien de Saint-Gelais. Mit Einl., anm. u. glossar hrsg. von E. RICHTER, Niemeyer, Halle a.s., 1914.

érintettem az ismeretlen spanyol fordító,²¹ és az Angol Névtelen munkáit,²² hiszen előbbinek az említett Ines Ravasini, utóbbinak pedig E. J. Morrall készítette el kritikai kiadását. Az ő kutatásaik kimutatták, hogy a spanyol fordítás a római kiadású *Historia*-variánsokhoz áll a legközelebb, az angol fordítás pedig a *carmen pergratum*-csoport rokona.²³ A kevésbé ismert fordítások közül hosszabban foglalkoztam a lengyel nyelvű fordítással, amely Krysztof Golian munkája, s körülbelül a magyar fordítással egy időben keletkezhetett.²⁴ A műről csupán néhány tanulmány készült, amelyek közül a legjelentősebb Pietro Marchesani cikke, amelyben bizonyította, hogy a korábbi feltételezésekkel ellentétben a lengyel fordítás nem Wyle német verziójából, hanem közvetlenül valamely latin változathoz készült.²⁵ Ezen a gondolaton elindulva összevettem Golian fordítását a latin hagyománnyal, és arra az eredményre jutottam, hogy a mű, ha nem is Wyle fordításából, de annak a latin szövegcsoporthoz valamely tagjából készülhetett, amelyhez a német variáns is tartozik. Ezt a csoportot a magyar lovag névváriánsa alapján *Baccarus*-alcsoportnak neveztem el. A fordítások között utoljára maradt az 1570 körül készült anonim dán fordítás, amelyről a nyelvi nehézségek ellenére azt valószínűsítettem, hogy az nem csak a *Baccarus*-alcsoport rokona, de vélhetőleg Wyle német fordításának felhasználásával is készült.

Összességében tehát az általam részletesen vizsgált nemzeti nyelvű fordítások közül Alamanno Donati és a Venetói Névtelen munkája a latin szöveghagyomány X-ágának ahhoz az alcsoportjához köthető, amely az E. J. Morrall által részletesen feltárt Angol Névtelen fordítását is ihlette, míg Krysztof Golian és a Dán Névtelen az Y-ág *Baccarus*-alcsoportjával áll rokonságban, azzal tehát, amelyhez Niklas von Wyle német fordítása is tartozik.

²¹ RAVASINI, *i. m.*

²² *Aeneas Silvius Piccolomini (Pius II), The Goodli History of the Ladye Lucre of Scene and of her Lover Eurialus*, edited by Eric John MORRALL, The Early English Text Society – Oxford University Press, 1996.

²³ Az azonosítható forrású fordításokat a dolgozat I. számú mellékletében található stemmán is feltüntettem.

²⁴ *Historia o Euryalu i Lukrecyi*, wyd. S. ADALBERG, Kraków, 1896 PAU (Biblioteka Pisarzów Polskich, 32).

²⁵ Pietro MARCHESANI, *Polski przekład „Historiae de duobus amantibus” Eneasza Sylwiusza Piccolominiego a pojęcie miłości w Polsce doby renesansu = Studia porównawcze o literaturze staropolskiej*, a cura di T. MICHAŁOWSKA e J. ŚLĄSKI, Wrocław, Ossolineum, 1980, 111-133.

A disszertáció harmadik nagy egysége *A magyar és a latin szöveg összehasonlításának néhány eredménye* címet viseli, és arra tesz kísérletet, hogy a korábbi szakirodalomban alig jelenlévő, általam újonnan elvégzett összehasonlító vizsgálatok eredményeit bemutassa. *A latin eredeti árulkodó jelei a magyar fordítás szövegében* című alfejezetben az előzőekben alkalmazott módszert követve, a magyar szöveg többszöri átolvasása után kiválasztottam néhány olyan szöveghelyet, amelyek a latin hagyományban több variánssal rendelkeznek, és együttes jelenlétük segíthet a forrásfeltárásban. Kiindulópontként Ritoókné régi felvetését alkalmazva először mintegy tizenkét szempont alapján csak azt a tizennégy kiadást vizsgáltam meg, amelyek tartalmazzák Piccolomini *epistola retractatoriáját* is. Az eredmények azonban azt mutatták, hogy a magyar széphistória szövege szinte több helyen egyezik meg olyan kiadásokkal, amelyek nem tartalmazzák a visszavonó levelet, mint azokkal, amelyekben megtalálható. Ennek következtében a vizsgálódást kiterjesztettem mindazon nyomtatványokra, amelyek legalább egy, a magyarnak megfelelő olvasatot tartalmaztak, s így egy harminc kiadásból álló csoportot kaptam. E csoport tagjai közül nyolc kiadás emelkedett ki. A kiadásokat újabb szempontok alapján tovább szűrve arra az eredményre jutottam, hogy a latin hagyomány mai feltártsági szintjén a magyar széphistória feltételezhető forrásához a H 234 és H 234, H 213 H 217, H 215 és H 233 jelű kiadások állnak legközelebb, de egyikről sem lehet teljes bizonyossággal állítani, hogy az volt az *Eurialus és Lucretia* közvetlen latin forrása. A kutatásokat a szöveghagyomány mindkét ágán folytatni érdemes, hiszen egyedül az Y-ág *Baccarus*-alcsoportjának tagjait zártam ki teljes bizonyossággal a szóba jöhető források közül. A második alfejezet *Kihagyások és bővítések a magyar szövegben* címmel a Pataki Névtelen fordítói technikáját vizsgálja, hogy mi motiválhatta a fordítót bizonyos részek elhagyásában, illetve betoldásában, s miben más a széphistória, mint a latin novella. Ezek közül a legérdekesebb kérdés, hogy vajon a Pataki a név triviális mögöttes tartalma miatt, vagy pedig

azért hagyja-e ki a Lucretia név magyarázatait saját szövegéből, mert nem tulajdonít jelentőséget nekik. Mindkét megoldás elképzelhető.

A széphistória magyar szövegeinek és a latin hagyománynak az ismeretében egy helyen javítást javasoltam az *Eurialus és Lucretia* szövegében: a IV. ének 144. versszakában Lucretia valószínűleg csak fél, nem pedig két lábnyomnyira tudja kifeszíteni a kaput. A „*Sok erős vitézek, bölcsék és királyok szerelem miatt vesztek*” című részben Komlovszki Tibornak az *Eurialus és Lucretia* szövegében szerinte megfigyelhető „vitéziesítésről” szóló elméletéhez szóltam hozzá. Ellenérveket hoztam fel, hogy bizonyítsam, Eurialus nem, vagy nem kizárólag azért szerepel sokszor a „vitéz” jelzővel a széphistóriában, mert a fordító szándéka a mű magyarossá, végvári hangulatúvá tétele volt, hanem ezt a betoldást, akárcsak Lucretia állandó „szép” jelzőjét metrikai megfontolások is vezethették. A Komlovszkitól hangoztatott „vitéziesítő” szándékkal nem értek egyet, de megfigyelésének az a része igaz, hogy a Pataki Névtelen többször magyaros ízű kifejezéseket használ fordításában, s ezzel valóban kölcsönöz neki némi magyaros hangulatot is. A „*Kikben mérges voltát igen megmutatá az kegyetlen szerelem*” címet viselő utolsó alfejezet B. Kiss Attila és Szilasi László már több ízben idézett munkájához szól hozzá. A szerzőpáros tanulmánya szépen taglalja, milyen különböző beszédmódok kapcsolhatók a szerelemhez és az egyes szereplőkhöz a széphistóriában. Fontos tételük, hogy az *Eurialus és Lucretia* szövegében a szerelem antropomorfizálódik és jellemzően kakofemisztikus módon beszélnek róla. Ezeket a megállapításokat én a latin és a magyar szöveg összehasonlítása után csak megerősíteni, illetve kiegészíteni tudtam. A magyar széphistóriában a latinnál sokkal erőteljesebb a szerelem negatív tulajdonságainak hangsúlyozása, a fordító szinte Eurialus és Lucretia kapcsolatának harmadik szereplőjeként, harmadik akarataként mutatja be ezt a külső erőt, s miközben a szerelem hatalmának nagyobb hangsúlyt ad, saját főhőseit csaknem felmenti a tragikus végkimenetel, Lucretia halálának felelőssége alól.

A dolgozatot szintén a széphistória szövegéből vett idézet cím zárja „*Vége már ez légyen az én írásomnak az szerelem dolgáról*”, amelyben a disszertáció legfontosabb gondolatait, újdonságait, és a kutatások, elsősorban a forrásfeltárás folytatási lehetőségeit vázoltam fel.

A disszertációt négy melléklet egészíti ki. Az első egy stemma, amelyen a latin szöveghagyomány Morrall által készített ábráját Ines Ravasini, és a saját kutatásaim alapján egészítettem ki. A második egy, a forrásfeltárásban releváns szöveghelyek variánsait tartalmazó lista. A harmadik melléklet a *Historia de duobus amantibus* ma ismert kéziratainak és kiadásainak listája, amelyen feltüntettem, hogy az előttem járó két kutató, E. J. Morrall és Ines Ravasini, illetve jómagam mely szövegeket vizsgáltuk. Végül a negyedik melléklet tartalmazza Dévay József szövegkiadásának javított és kiegészített változatát, amely egy újabb lépés a *Historia de duobus amantibus* remélhetőleg a nem túl távoli jövőben megvalósuló kritikai kiadása felé.

Publikációk a disszertáció témájában

Tanulmányok

1. **Eurialus és Lukrécia – nálunk, és más nemzeteknél** = Fiatal kutatók és Olaszország, a Szegedi Tudományegyetem Olasz Tanszékének kiadása, szerk. Pál József, Róth Márton, Mátyás Dénes, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 2008, 19-26.
2. **Eurialo e Lucrezia – da noi, ed in altri paesi** = Nuova Corvina, Istituto Italiano di Cultura di Budapest, 2009, 17-23.
3. **Enea Silvio Piccolomini Historia de duobus amantibus egy ismeretlen venetói fordító tolmácsolásában** = X. RODOSz Konferencia-kötet, szerk. Székely Tünde, Romániai Magyar Doktorandusok és Fiatal Kutatók Országos Szövetsége (RODOSz) – Clear Vision Könyvkiadó, Kolozsvár, 2009, 98-108.
4. **L’Historia de duobus amantibus di Enea Silvio Piccolomini, interpretato da un veneto sconosciuto**, Sárközy Péter ed., Rivista di Studi Ungheresi, IX, Róma, 2010. 47-56.
5. **Enea Silvio Piccolomini és a L’Historia de duobus amantibus két fordítója**, Tegye Imre szerk. Classica – Mediaevalia – Neolatina V., Debrecen, 2010, 1-10. (megjelenés alatt)
6. **Férfias nők – nőtlen férfiak** = Boccaccio.etal.on fiatal kutatók konferenciája. Tanulmánykötet, szerk. Dobozy Nóra Emőke, Lovas Borbála, Szilágyi Emőke Rita, Budapest 2009 [2010] 37-42.

Előadás

2009. augusztus 2-8. Uppsala, Svédország: **International Association for Neo-Latin Studies (IANLS) XIV. világtalálkozója**. Megtartott, még nem publikált előadásának címe: *Due volgarizzatori dell’Historia de duobus amantibus di Enea Silvio Piccolomini*. /Enea Silvio Piccolomini Historiájának két fordítójáról./